

DACO-GEȚII ÎN OPERA LUI VASILE PÂRVAN

de Hadrian DAICOVICIU

Referirile la istoria și civilizația daco-geților sînt numeroase în opera lui Vasile Pârvan, dar *Geticele* rămîn principala operă a savantului închinată acestor probleme. Lucrare de deplină maturitate, publicată cu puțină vreme înainte de moartea magistrului, *Geticele* cuprind toate rezultatele, toate concluziile la care Vasile Pârvan ajunsese după o îndrîjită muncă de cercetare; esențialul acestor concluzii, fără vreun adaus relevant, se găsește în seria de conferințe de la Cambridge, apărute postum sub titlul *Dacia*.

Vasile Pârvan era perfect conștient de caracterul insolit, cel puțin pentru istoriografia noastră de pînă atunci, al cărții plănuite și de vastele proporții ale sarcinii pe care și-o asumase. „Cartea de față“, scria el în capitolul concluziv al *Geticelor*, „fiind întîia încercare a de scrie *proto-istoria* Daciei, în cele douăsprezece secole care s-au strecurat între vremea „myceniană“ și cea „romană“ a Daciei, nu putea fi o simplă *po-vestire* după chipul așa-ziselor „sinteze“ istorice, și nici o simplă *descriere* de materiale după obiceiul tratatelor de „antichități“; ci, avînd a prezenta documente în mare parte nestudiate complet și adesea rău interpretate și datate, trebuia să le *valorifice* întîi, din punct de vedere istoric, iar apoi să le lege împreună într-o *expunere istorică* unitară“¹.

Vorbînd despre documentele care urneau să fie prezentate și valorificate istoric, Vasile Pârvan avea în vedere toate categoriile de izvoare. O dovedește însuși textul *Geticelor* care ilustrează admirabil caracteristica esențială a metodei de lucru a savantului: utilizarea și confruntarea tuturor genurilor de izvoare — literare, epigrafice, arheologice, lingvistice, numismatice — disponibile în acea vreme. Cu formația sa de erudit istoric al antichității clasice greco-romane, înarmat cu o profundă cunoaștere a scrierilor lăsate de autorii antici, Vasile Pârvan nu putea să nu-și dea seama că numai reexaminarea, oricît de competentă, de minuțioasă, de ingenioasă și de critică, a acestor izvoare nu permitea depășirea unei anumite limite în încercarea de reconstituire a trecutului nostru daco-getic. O singură cale rămînea neexplorată încă și, practic,

¹ Vasile Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 647.

inepuizabilă cea a cercetării arheologice, al cărei viitor Vasile Pârvan îl intuia cu o remarcabilă perspicacitate, mărturisind „...Trebuie să spunem cu părere de rău că numai cu ajutorul știrilor literar-monumentale, clasice, nu ne putem în orice caz da seamă decât în linii mari de *problema getică* — fie politic, fie cultural — nu numai în vremea scitică ori cea celtică, dar chiar în cea romană. De aceea, tot de la săpăturile arheologice e de așteptat răspunsul hotărîtor“².

Încrederea în posibilitățile arheologiei nu comporta nici un fel de iluzie asupra vreunui pretins caracter autarhic al disciplinei spre care, de 15 ani în momentul apariției *Geticelor*, se deplasa treptat centrul de greutate al preocupărilor lui Vasile Pârvan. Acesta rămîne mereu și înainte de toate istoric și *Getica* oferă, în această privință, cea mai bună dovadă prin încercarea permanentă de a valorifica din punct de vedere istoric datele arheologice, tratate în sine atunci cînd alte documente lipseau, confruntate cu celelalte categorii de izvoare atunci cînd acestea stăteau la îndemîna cercetătorului.

Punînd accentul pe informațiile de ordin arheologic, Vasile Pârvan își asuma, evident, riscul de a-și vedea opiniile și încheierile comendate sau chiar infirmate de descoperirile ulterioare. Faptul era inevitabil și el s-a și produs într-o serie de cazuri. Uimitoare este însă împrejurarea că deși de la apariția *Geticelor* s-a scurs peste o jumătate de secol, deși cercetările au acumulat o cantitate imensă de material arheologic (să ne gîndim, de exemplu, că în 1926 săpăturile la cetățile dacice din Munții Orăștiei se aflau abia la începuturile lor), destule concluzii ale lui Vasile Pârvan și-au păstrat, total sau parțial, valabilitatea și valoarea.

Un exemplu semnificativ este acela al felului în care Vasile Pârvan aprecia locul geților în cadrul lumii tracice. „Asupra culturii geților“, scria el, „s-a făcut încă de la Roesler și Tomaschek greșeala fundamentală de a se scrie cu idei preconceptionale: „geții fiind traci, tot ce nu este atestat de izvoare pentru geți, dar este pentru tracii sudici, trebuie atribuit — pe cale reconstructivă — și geților“. Dar acest lucru este inadmisibil. Geții au rămas un popor indo-european de mentalitate nordică, în vreme ce tracii s-au amestecat, ca și grecii și italiceii, cu rasa mediteraneană și au dat naștere unei culturi amestecate, în care multe elemente, în special religioase și sociale, sînt sudice, iar nu nordice. Am restabilit deci în cercetarea noastră punctul de vedere critic, căutînd chiar a accentua ceea ce era specific getic față de cultura tracilor de sud și în general a neamurilor înconjurătoare“³.

Natural, explicația preconizată de Vasile Pârvan („geții au rămas un popor indo-european de mentalitate nordică“) poate fi pusă pe seama influenței școlii germane și ea nu ne mai poate satisface astăzi. Important rămîne însă faptul că autorul *Geticelor* a văzut just că locul ocupat de daco-geți în ansamblul lumii tracice era un loc aparte. Ideea, exprimată încă de Herodot⁴, mi se pare confirmată de descoperirile arheolo-

² Idem, *op. cit.*, p. 657.

³ *Ibid.*

⁴ Herodot, IV, 93 și V, 3.

gice și ea va rămîne, cred, în picioare, indiferent de felul în care se va soluționa, pînă la urmă, controversa privind caracterul idiomurilor vorbite de tracii meridionali și de daco-geți, dacă ele reprezintă, adică, două dialecte ale aceleiași limbi sau două limbi diferite ⁵.

Sesizînd deosebirea dintre ramura sudică și cea nordică a marelui neam tracic, Vasile Pârvan nu cădea în greșeala de a-i considera pe geți drept nord-dunăreni. Dimpotrivă, afirma el, „de cînd se pomenește neam dacic și neam român, riul nostru părinte, Danuviul, a văzut cînd ieșea din valea panonică pe ambele lui maluri același neam — pe-al nostru” ⁶. Această împrejurare justifică, în ochii lui Pârvan, atît stăpînirea lui Burebista în dreapta Dunării, cît și încercarea lui Decebal, în 85—86 e.n., de a statornici din nou această stăpînire ⁷.

Deși cercetările arheologice privind lumea dacică se aflau într-un stadiu incipient, iar materialul documentar de care dispunea Vasile Pârvan era incomparabil mai puțin decît cel existent astăzi, savantul a știut să discearnă o seamă de trăsături caracteristice ale civilizației daco-getice. Fără ostentație, dar și fără echivoc, el sublinia sedentaris-mul strămoșilor: „Geții sînt sedentari. Ocupația lor principală e agricultura” ⁸. Un argument puternic îl vedea și în rînduile de ordin militar ale geto-dacilor: „Organizarea lor militară e aceea a unei națiuni sedentare. Războiul nu se face la daci, ca la germani și iranienii nomazi, în chip de năvăliri, cu care, femei, copii și turme, ci numai cu bărbații în stare să poarte armele. Agricultura nu încetează în timpul luptelor” ⁹.

Pârvan, se știe, nu cunoștea concepția materialist-istorică și n-a operat niciodată cu noțiunile *marxiste* de „orînduire”, „mod de producție”, „comună primitivă”, „stat” etc. Nu e mai puțin adevărat, totuși, că subliniind existența unei diferențieri sociale la daco-geți („Despărțirea societății getice în *nobili* și *popor* e bine documentată” ¹⁰), el lăsa deschisă calea spre o înțelegere materialistă a fenomenelor sociale chiar în felul în care o avem astăzi, adică în sensul de a considera societatea daco-getică drept o societate împărțită în clase, acestea nefiind însă stăpînii de sclavi și sclavii, ci nobilii și masa oamenilor liberi. Acest punct de vedere constituie premiza actualei concepții despre caracterul non-sclavagist al societății daco-getice, care reprezintă, mai degrabă, o variantă a modului de producție tributar ¹¹.

5 V. Pârvan, *op. cit.*, p. 661, Inclina spre cea de-a doua ipoteză: „Din limba dacilor nu avem decît nume proprii și cîteva glose medicinale — nume de plante — la Dioscorides. E puțin, dar e deajuns ca să ne dăm seama că daco-geții sînt rude cu tracii, așa cum sînt și frigienii cu armenii, însă *nu sînt același popor*: chiar Tomaschek a observat, *fără voia lui*, că vocalismul și consonantismul dacic e bine diferențiat de cel tracic; alte deosebiri se arată la examinarea onomasticii și toponimiei”. Notez, de altminteri, că dezvoltarea istorică deosebită poate duce la cristalizarea a două sau mai multe popoare cu individualitate proprie bine conturată chiar dacă ele vorbesc dialecte ale unei limbi comune.

6 Idem, *Parentalia*, în *Luceafărul*, an. XIV, nr. 19, 15 octombrie 1919, p. 380.

7 *Ibid.*

8 Idem, *Getica*, București, 1926, p. 132.

9 Idem, *op. cit.*, p. 659.

10 *Ibid.*

11 H. Daicoviciu, în *Studii dacice*, Cluj-Napoca, 1981, p. 23—47.

Deși considera — fără îndoială, pe temeiul săpăturilor de la Piscul Crăsani — că „întreaga agricultură și gospodărie getică e încă în „epoca lemnului“, că „fierul e întrebuințat, desigur, exclusiv pentru arme“¹², Vasile Pârvan vedea limpede legătura dintre metalurgia fierului și cele mai avansate manifestări ale civilizației daco-getice. „În Dacia transilvană“, observa el, „cele mai numeroase cetăți pe munți, „castellieri“, se găsesc tocmai în regiunea minelor de fier din SV Transilvaniei, în munții Sebeșului, ceea ce nu poate fi întâmplător“¹³. Și mai departe: „După multe fabricate de fier, arme și unelte, găsite în Transilvania sud-vestică au trebuit desigur să fie foarte active atelierele din apropierea minelor de fier de la Cugir la Grădiștea Muncelului, Costești etc.“¹⁴ Descoperirea ulterioară pe Dealul Grădiștii a trei ateliere metalurgice a confirmat în chipul cel mai strălucit această idee a lui Vasile Pârvan.

Chiar dacă, așa cum se va vedea mai jos, savantul a acordat o importanță prea mare rolului factorului celtic în dezvoltarea societății daco-getice, el a înțeles foarte bine că acest rol nu depășește sfera culturii materiale. „Un observator superficial al lucrurilor“, scria el, „ar fi inclinat să creadă că e vorba și de o completă celtizare etnografică a Daciei. Dar lucrurile stau cu totul altfel... Nici poveste de celți în Dacia, atunci când Dacia era, în cultura ei, mai profund celtică decât oricând“¹⁵. În adevăr, „marea înflorire a civilizației Latene în Dacia e în perioada a III-a, deci după a. 100 a. Chr. și durează mai bine de un secol și jumătate, până după a. 50 p. Chr., când influența romană devine precumpănitoare“¹⁶.

De altminteri, Pârvan nu putea să nu remarce caracterul specific al civilizației daco-getice de tip Latene. „Vom constata apoi că, de fapt, acești localnici dăduseră un aspect particular, local, culturii celtice imprumutate așa de bucuros și complet... Latene-ul getic se altoiește pe o tradiție foarte puternică aborigenă a Carpaților, nu numai din bronz, ci adesea începînd chiar din neolitic“¹⁷. Tocmai această concepție l-a făcut pe Vasile Pârvan să nu ezite nici o clipă în atribuirea etnică a construcțiilor culturale din Munții Orăștiei, deși săpăturile lui D. M. Teodorescu dezveliseră numai cele patru sanctuare patrulate de la Costești și, foarte incomplet, marele sanctuar circular de la Sarmizegetusa regia. „Sînt acum construcțiile acestea religioase de la Grădiștea Muncelului și de la Costești getice ori celtice?“, se întreba Vasile Pârvan. „S-ar putea evident găsi argumente numeroase pentru a susține celtismul lor, dar nu pentru epoca protoistorică în care ne aflăm. Atît ca material și stil, cît și ca vîrstă, aceste construcții sînt specific dacice“¹⁸.

Din bogăția de idei a *Geticelor* nu toate au rezistat, firește, seurgerii timpului și progresului cercetărilor istorice. Se știe astăzi, de exemplu,

12 V. Pârvan, *op. cit.*, p. 138.

13 Idem, *op. cit.*, p. 676.

14 Idem, *op. cit.*, p. 699.

15 Idem, *op. cit.*, p. 695—696.

16 Idem, *op. cit.*, p. 695.

17 Idem, *op. cit.*, p. 696.

18 Idem, *op. cit.*, p. 722.

că ultimele două secole de dezvoltare independentă a întregii Dacii nord-dunărene se caracterizează nu printr-o „epocă a lemnului“, ci, dimpotrivă, printr-o puternică și avansată metalurgie a fierului. Nu și-a găsit confirmarea nici ipoteza unei coborâri a geților din Carpați la Dunăre¹⁹, iar opinia lui Vasile Pârvan despre o foarte largă expansiune daco-getică între 900 și 600 î.e.n. se cere recomandată mai ales în direcțiile sud-vestică și nordică²⁰.

În problema, atât de mult discutată, a rolului factorilor externi în formarea și dezvoltarea civilizației daco-getice de tip Latène, Vasile Pârvan a pus accentul pe influența celtică, adesea în detrimentul celei elene. „Întreg aspectul culturii din Carpați și de la Dunăre și Tisa, manifestată prin cele două mari industrii etnografice hotărâtoare, *metalurgia* și *ceramica*, devine „celtic“, scria Pârvan²¹. În domeniul metalurgiei, savantul credea că „fierul s-a lucrat la noi intensiv deabia după venirea celților în Carpații nordici, prin sec. V a. Chr.“²². Cît despre ceramică, Vasile Pârvan era de părere că „tipuri de vase de origine evident septentrională (Bavaria, Boemia etc.) se regăsesc pînă în Macedonia. Și, dimpotrivă, pătrunderea elenistică, așa de puternică la est și sud de Carpați, nu creează, totuși, nici aici, o directivă elenizantă în tradiția ceramistă locală, care rămîne filoceltă și antigreacă pretutindeni în Dacia. Influența celtică introduce în Dacia pentru prima dată roata. Niciodată mai înainte carpato-danubienii nu întrebuițaseră această unealtă“²³.

Nu e de mirare, în aceste condiții, că Vasile Pârvan conchidea „Din sec. IV înainte începe ridicarea națiunii gete, sub auspicii celtice, la un rol hotărîtor în Răsărit“²⁴.

Savantul era, totuși, conștient de însemnătatea și de caracterul masiv al penetrației produselor elenistice și uneori caracterizarea pe care o face epocii Latène din Dacia este, în consecință, mai echilibrată: „...Noi vedem din mărturiile autentice pe care ni le-a păstrat pămîntul, în ruinele așezărilor și în mormintele din Dacia și din țările dunărene, că o frumoasă, nouă, puternică și bogată civilizație de influență celtică înflorea pretutindeni și că nenumărate așezări noi, deci de dezvoltare favorabilă economică în împrejurări relativ pașnice se înființau pretutindeni în cimpurile roditoare dimprejurul masivului carpatic, în vreme

19 Idem, *op. cit.*, p. 651.

20 Idem, *op. cit.*, p. 673—674: „Geții s-au întins la N. Dunării pînă în Boemia, la Oderul mijlociu, Vistula de jos, bălțile Pripetului și cataractele Niprului... Expansiunea getică spre V și în Pannonia e slabă. Expansiunea spre Dalmația pînă la Adriatica e foarte intensă“.

21 Idem, *op. cit.*, p. 695.

22 Idem, *op. cit.*, p. 676.

23 Idem, *op. cit.*, p. 117. Evident, numai caracterul incipient al cercetărilor arheologice, care nu scosese încă la lumină ceramică lucrată la roată datînd dinainte de pătrunderea celților și atîtea imitații locale după vase grecești, l-a făcut pe Vasile Pârvan să ajungă la această concluzie. Aceleași lacune în cercetare l-au îndemnat să considere zidul cetății dacice de la Costești, de inspirație — știm astăzi — elenistică, drept un *murus Gallicus*, deși savantul observa cu sagacitate că acesta este de alt tip decît cel descris de Caesar (*op. cit.*, p. 697).

24 Idem, *op. cit.*, p. 676.

ce grecii și apoi romanii, negustori, desfășurau o activitate neobosită pînă în creerii munților“²⁵.

Cea mai controversată problemă a civilizației daco-getice, pe care Vasile Pârvan a abordat-o în mai multe rînduri, dar în special în *Getica*, este, fără doar și poate aceea a religiei. Caracterul lacunar și, uneori, echivoc al informațiilor antice l-a împiedicat, pare-se, pe savant să-și formeze o părere fermă despre esența credințelor geto-dacice. În diverse pasaje ale operei sale se manifestă o anumită ezitare între diferitele posibilități de interpretare a izvoarelor.

Afirmația cea mai categorică se găsește în *Getica*: „Nu cunoaștem la geți nici zei locali, nici divinități feminine, ca la traci. E *un singur zeu*“²⁶. Dar această opinie mult prea tranșantă e corectată în alte pasaje atît din *Getica* cît și din *Dacia*, unde Vasile Pârvan se exprimă astfel:

„Deși izvoarele nu știu nimic despre o divinitate feminină la geți, inscripțiile din vremea romană, privitoare la Diana, atît pe malul getic drept al Dunării (în special ca *Diana Regina*), cît și în *Dacia* (*Diana sancta, potentissima...*), prezentînd anumite caractere ciudate, de sincretism, cu *Nemesis* de o parte, cu *Iuno Regina* de alta, mă fac să cred că *Diana* daco-romană e aceea *Artemis-Bendis* tracică, despre care avem știre de la Herodot, IV, 33, că era adorată, tocmai ca o divinitate *de origine nordică*, de femeile din Tracia și Paeonia“²⁷. Pârvan îi găsește acestei zeități și alte caractere sincretice: „Dacă divinitatea feminină getică era adorată și ca *Hestia...*, aceasta se potrivea foarte bine cu caracterul farmacologic al „*Dianeii*“, care, prin practicile nocturne la „*vatra*“ casei și cu „*focul*“ veșnic viu în *vatră*, era de fapt în aceeași vreme și „*Vesta*“...“²⁸.

Convingerea în existența acestei zeițe se întărește puțin mai tîrziu: „Existența mării zeițe preindo-europene, a acelei *Fecioare crude* din Bosphorul cimmerian, a acelei *Aphrodite Urania*, *Artemis „Regala*“, sau, mai tîrziu, chiar sub Imperiul roman, *Diana Regina*, e perfect asigurată“²⁹

Între teza politeistă și teza monoteistă, Vasile Pârvan s-a gîndit și la o soluție intermediară: „Total deosebiți de traci — care sînt politeiști — geții se arată în credințele lor henoteiști“³⁰; savantul precizează, în altă parte, că „soarele, luna, luceafărul, zeii călăreți întovărășind cu armăsarii lor pe stăpînul de foc al cerului, nu par să fi jucat decît un rol cu totul secundar sau chiar nici unul“³¹.

Dacă nu a izbutit să ajungă la o poziție absolut clară în problema monoteismului, henoteismului sau politeismului daco-getic, Vasile Pârvan a sesizat cu deplină dreptate caracterul predominant uranic al religiei strămoșilor, deși nici în această privință opiniile sale nu sînt lipsite de anumite elemente contradictorii. Pentru autorul *Geticelor*, „zeul e în cer, iar nu pe pămînt. El e cerul senin: turburarea firii e adusă de

25 Idem, *op. cit.*, p. 653.

26 Idem, *op. cit.*, p. 660.

27 Idem, *op. cit.*, p. 163.

28 Idem, *op. cit.*, p. 164.

29 Idem, *Dacia*, ed. a IV-a, București, 1967, p. 126.

30 Idem, *Getica*, București, 1926, p. 156.

31 Idem, *Dacia*, ed. a IV-a, București, 1967, p. 79.

demonii răi ai furtunilor, norilor, grindinei ; de aceea getul ajută zeului suprem la liniștirea lumii, trăgînd el însuși cu arcul în norii care ascund fața zeului din cer. Și tot de aceea zeul e adorat pe munți înalți, în singurătatea unde numai vulturii, iar nu oamenii mai pot urca³². Pentru autorul conferințelor de la Cambridge însă, „Tracii din Carpați adora, ca toți nordicii, pe zeul cerului înnorat, pe *Zalmoxis*“³³; acesta „e vechiul Zeus, *Dia*, stăpînul cerului înnorat, zeul care minuieste fulgerul“³⁴.

Poziția acestui mare zeu uranian, zeu suprem al geto-dacilor, este atît de copleșitor dominantă, încît el nici nu mai avea nevoie să fie numit : „Avea zeul din cer un nume ? Grecii credeau că da și i-au zis cînd Gebeleizis, cînd Zalmoxis. Păreră noastră însă e că acestea sînt simple atribute explicative ale puterii ori înfățișării divinității“³⁵.

În ce privește credința daco-geților în nemurire, Vasile Pârvan îi atribuia un caracter extrem de spiritualizat, aproape ascetic : „Sufletul e nemuritor. Trupul e o împiedicare pentru suflet de a se bucura de nemurire : de aceea, el nu are nici un preț ; poftele lui nu trebuie ascultate ; la război, el trebuie jertfit fără părere de rău“³⁶. Mai mult, într-o perioadă de adîncă deznădejde privinută de moartea soției și a copilului său, Pârvan mergea și mai departe, afirmînd nu numai că „dacii nu cunoșteau frica de moarte“, dar chiar că „ei iubeau moartea, o doreau, alergau după dînsa și pe porțile ei întunecate ei socoteau că intră nu în eterna neființă, ci în eterna viață cu zeii“³⁷.

Este limpede că o bună parte din opiniile lui Vasile Pârvan despre religia daco-geților nu pot fi acceptate. Nu este însă mai puțin adevărat că nici astăzi nu s-a ajuns cu mult mai departe și că problemele pe care Pârvan le-a abordat cu temeritate constituie încă obiectul unor dispute științifice.

Meritele lui Vasile Pârvan în cunoașterea istoriei și a civilizației daco-gețice nu se rezumă însă la opera sa scrisă. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că el a înțeles, printre cei dintii, într-o vreme cînd cercetarea epocii romane absorbea o mare parte a forțelor arheologice românești, importanța daco-geților pentru istoria veche a patriei. Această înțelegere l-a condus spre organizarea cercetărilor, spre definirea metodelor de cercetare arheologică, spre formarea de colaboratori competenți, într-un cuvînt, spre crearea unei școli de arheologie daco-gețică, care se poate mîndri astăzi cu o frumoasă tradiție și cu rezultate dintre cele mai bogate.

Unul dintre cei mai valoroși discipoli ai lui Vasile Pârvan definea, la moartea magistrului, *Geticele* ca pe o „formidabilă lucrare de sinteză, dar și de genială îndrăzneală“, ca pe o operă „întemeiată pe o îndelungată și minuțioasă revizuire a știrilor antice..., bazată de asemenea pe o

32 Idem, *Getica*, București, 1926, p. 151—153.

33 Idem, *Dacia*, loc. cit.

34 Idem, *op. cit.*, p. 126.

35 Idem, *Getica*, București, 1926, p. 155.

36 Idem, *op. cit.*, p. 151.

37 Idem, *Parentalia*, în *Lucașfărul*, an. XIV, nr. 19, 15 octombrie 1919, p. 386.

analiză a datelor glotologice, toponomastice și onomastice⁴, ca pe o mare lucrare avînd „în plus meritul de a cuprinde și întreg materialul arheologic protoistoric al regiunilor de la Dunărea de jos“, ca pe o „comoară de fapte, foarte multe cu totul noi sau privitye altfel decît înainte; comoară de considerațiuni întemeiate pe ele, ca și de largi priviri sintetice, desprinse din stăpînirea suverană a unui material pe cît de întins și bogat, pe atîta de inegal și variat“³⁸.

Faptele cuprinse în monumentală operă au rămas. Dintre considerațiile formulate de Vasile Pârvan, unele au înfruntat cu succes vremea, altele au fost corectate sau chiar infirmate de noile descoperiri și interpretări. Sint incredințat că autorul *Geticelor* a fost pe deplin conștient de aceasta și că, adevărat savant, accepta cu seninătate judecata, oricît de severă, a posterității. Căci adevăratul om de știință pune mai presus decît propria sa operă progresul științei pe care o slujește.

Un asemenea om de știință a fost Vasile Pârvan. Și cel mai pios și mai autentic omagiu pe care i-l pot aduce arheologii din zilele noastre este acela de a-i continua și de a-i desăvirși opera.

LES DACO-GÊTES DANS L'OEUVRE DE VASILE PÂRVAN

R é s u m é

Les *Getica* sont le principal ouvrage que Vasile Pârvan a dédié à l'histoire et à la civilisation des Daco-Gètes. Le livre se distingue, du point de vue de la méthode de travail, par l'emploi et la confrontation de toutes les sources (littéraires, épigraphiques, archéologiques, linguistiques, numismatiques) disponibles à l'époque. Mais, les sources classiques s'avérant insuffisantes pour répondre aux nombreuses questions soulevées par l'histoire des Daco-Gètes, Pârvan a mis l'accent dans son oeuvre sur les données archéologiques.

Ceci faisant, il courait le risque de voir ses opinions et ses conclusions amendées et même infirmées par les découvertes futures. Toutefois, malgré le temps écoulé depuis la publication des *Gétiques* (1926) et l'immense quantité de matériel archéologique accumulé, beaucoup de conclusions de Vasile Pârvan gradent aujourd'hui encore leur valabilité et leur valeur. On peut citer, par exemple, l'opinion du savant sur la place à part occupée par les Daco-Gètes dans le monde thrace, l'idée de la présence permanente des Gètes sur les deux rives du Danube, ainsi que bon nombre de traits spécifiques à la civilisation dace: le caractère sédentaire du peuple, le rapport étroit entre le développement de la métallurgie du fer et les forteresses daces des Monts d'Orăștie, le caractère spécifique de la civilisation dace du type de La Tène, la division de la société daco-gète en nobles et peuple, etc.

Naturellement, toutes les conclusions auxquelles Vasile Pârvan est arrivé n'ont pas affronté avec succès l'épreuve du temps. On sait, par exemple, que le grand savant avait exagéré le rôle du facteur celte dans la formation et le développement de la civilisation daco-gète au second âge du fer. Dans le domaine si controversé des croyances des Daco-Gètes, Vasile Pârvan a hésité entre les hypothèses du monothéisme, du polythéisme et du hénothéisme, bien qu'il ait justement saisi le caractère ouranien de leur religion.

En dépit des corrections apportées par le temps, les *Gétiques* restent une oeuvre monumentale et hardie, un vrai trésor de faits, de considérations et de larges vues de synthèse.